15. 5. 2014

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Ocenění goodwillu při koupi závodu a odpovědnost statutárních orgánů akciové společnosti

„Goodwill“ je v dnešní době četných vlastnických transakcí obchodních závodů hojně užívaným ekonomickým pojmem, o jeho skutečném obsahu se však příliš nehovoří. Obecně lze říci, že goodwill je rozdíl mezi účetní hodnotou závodu, tedy souhrnem individuálně oceněných složek majetku sníženým o dluhy, a jeho finální kupní cenou.

TOMAN, DEVÁTÝ & PARTNEŘI
ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

V české právní úpravě se s tímto anglickým označením téměř nesetkáme. Jediným předpisem platně užívajícím toto pojmenování, je prováděcí vyhláška k zákonu o účetnictví[1], která ve svých ustanoveních uvádí, že *„goodwillem se pro účely této vyhlášky rozumí kladný nebo záporný rozdíl mezi oceněním obchodního závodu nabytého převodem nebo přechodem za úplatu, vkladem nebo oceněním majetku a závazků v rámci přeměn obchodní korporace a souhrnem jeho individuálně přeceněných složek majetku sníženým o převzaté dluhy*“.[2] Tento prováděcí předpis řadí goodwill pro účely sestavování účetní závěrky do dlouhodobého nehmotného majetku závodu, samotný zákon o účetnictví[3] však pojem neužívá. Podrobněji o něm hovoří až Mezinárodní účetní standardy (*International Financial Reporting Standards*[4], dále jen *„IFRS*“) ve své kapitole Podnikové kombinace[5]. Cílem tohoto standardu je zvýšení relevance, spolehlivosti a srovnatelnosti informací, které o podnikové kombinaci/kombinaci závodu a jejích důsledcích vykazující účetní jednotka uvádí ve své účetní závěrce. Za tímto účelem standard stanovuje nabyvateli povinnost ve své účetní závěrce vykázat a ocenit nabytá identifikovatelná aktiva, převzaté závazky a případný nekontrolní podíl v nabývaném závodu; zvlášť vykázat a ocenit goodwill, neboť IFRS považuje goodwill za zvláštní nehmotné aktivum, které představuje budoucí ekonomické užitky vyplývající z ostatních aktiv nabytých v podnikové kombinaci, které není možno individuálně identifikovat ani odděleně vykázat; a v neposlední řadě IFRS určuje, jaké informace zveřejnit, aby uživatelům účetní závěrky umožnil posoudit podstatu a finanční důsledky kombinace závodu.

Z výše uvedeného lze usuzovat, že goodwill je spíše pojmem ekonomickým než právním. Napovídá tomu i fakt, že jej lze spolehlivě stanovit až po uskutečnění koupě závodu, tedy zpětně. Goodwill je totiž pouze podmnožinou většího aktiva, kterým byla nabyvatelova investice do závodu. A v takovém případě jej lze vypočítat podle vzorce :

+/- GOODWILL = KUPNÍ CENA ZÁVODU – [∑ AKTIV + (- ∑ ZÁVAZKŮ)]

Pokud bychom chtěli nahlížet na hodnotu goodwillu z právního hlediska, jeho ocenění bude víc než problematické. Začít musíme jistě u definice koupě závodu[6] uvedené v občanském zákoníku[7]. Tento obecný právní předpis upravuje rovněž podmínky stanovení kupní ceny závodu, kdy *„má za to, že kupní cena je ujednána na základě údajů o převáděném jmění v účetních záznamech o prodávaném závodu a ve smlouvě ke dni jejího uzavření*“. Z této formulace lze odvodit, že občanský zákoník nemá zájem na striktním způsobu určení kupní ceny závodu. Předmětné ustanovení spíše zakládá vyvratitelnou právní domněnku. Problematickým je také fakt, že nezřídka údaje o ceně jmění v účetních záznamech neodpovídají jeho skutečné tržní hodnotě. Ačkoli se zdá, že občanský zákoník v tomto ustanovení poskytuje širokou možnost dispozitivního určení kupní ceny, je nutné zohlednit fakt, že celý koncept občanskoprávní úpravy je založen na dodržování základních zásad, kam jistě patří i zásada poctivého obchodního styku[8], proto nelze stanovit kupní cenu zcela svévolně.

Pokud se zaměříme na oceňování závodu podle účetního zákona[9], zde se hodnota goodwillu nikterak nezohledňuje. Při nabytí závodu se tento oceňuje oceněním jednotlivých složek majetku vedeného v účetnictví účetní jednotky, ze které bylo právo k závodu převedeno, nebo přešlo; nebo oceněním jednotlivých složek majetku podle zvláštního právního předpisu. Tím je nepochybně zákon o oceňování majetku[10], který obchodnímu závodu věnuje celou hlavu šestou[11]. Ani zde však neshledáme přesný způsob ocenění goodwillu. Celý obchodní závod lze ocenit součtem cen jednotlivých druhů majetku určených podle předchozích hlav zákona sníženým o ceny dluhů, nebo tzv. výnosovým způsobem. Náznak definice goodwillu se objevuje v § 24 odst. 4) zákona o oceňování majetku. Tento vymezuje případ, kdy cena sjednaná při prodeji závodu je vyšší než cena určená podle tohoto zákona. *„Rozdíl mezi cenou sjednanou a cenou zjištěnou se považuje za cenu dobré pověsti závodu*.“[12] Tato formulace vznikla zřejmě v důsledku vágního překladu anglického pojmu „goodwill“, rozdíl cen v sobě však zahrnuje mnohem více, než jen dobrou pověst závodu.

Samotný obsah pojmu goodwill se identifikuje velmi obtížně. Jedná se totiž do značné míry o subjektivní veličinu, a proto jsou názory na věcnou podstatu goodwillu různorodé. Lze sem zahrnout image společnosti, zájem o výrobky na trhu, schopnost prodat produkty, nehmotné vztahy se zákazníky, pozici na trhu ve vztahu ke konkurenci i dodavatelům, zaměstnanecké kolektivy uvnitř závodu a mnoho dalších nehmotných atributů. Praxe tedy chápe goodwill jako souhrnnou hodnotu jednotlivých nepřiřaditelných uznaných aktiv, které až do uskutečnění koupě závodu stály zcela mimo účetnictví, a nelze je samostatně uznat a vykázat, neboť nevyhovují obecné definici účetních aktiv. Mezinárodní účetní normy, jako jsou IFRS, za rozhodující pro vykázání goodwillu považují skutečnost, že goodwill splňuje tři obecné vlastnosti, a to: a) přináší budoucí majetkový prospěch; b) je výsledkem minulé události; a c) rozdílovým způsobem je ocenitelný[13].

Ekonomické vyčíslení goodwillu *ex post* je tedy poměrně srozumitelné. Jeho vyčíslení z pohledu právní analýzy *pro futuro* je však o poznání složitější. Jak je naznačeno výše, není možné použít žádný výpočtový vzorec pro určení hodnoty goodwillu před uskutečněním samotné koupě. Kupující se tedy musí spolehnout na názor odborníka v oboru, nejčastěji znalce, který na základě objektivně zjistitelných ukazatelů určí goodwill daného závodu. Názory se mohou značně lišit, a proto na určení hodnoty goodwillu jednoho závodu obvykle spolupracuje několik znalců. Přesto řada ekonomických analytiků považuje částku zobrazenou na řádku goodwill za imaginární aktivum, které je stanovováno spíše uvažováním a chováním trhu, než exaktním matematickým vyjádřením. V reálném právním vztahu má však goodwill význačné místo, neboť jeho hodnota se může markantně promítnout do kupní ceny závodu.

Vzhledem ke skutečnosti, že určení přesné hodnoty goodwillu je problematické, problematickým může být rovněž postih statutárního orgánu za nepřiměřené ocenění goodwillu. Hlavní úlohou statutárního orgánu je vedení společnosti, které spočívá především v rozhodování, vybírání jedné z více variant. Při tomto počínání se statutární orgán obvykle řídí dvěma faktory výběru, a to očekávaným výnosem a rizikem. Otázkou však je, jaká míra rizika je přiměřená pro daný výnos.

Obecně lze říci, že oproti akcionáři, který je spíše rizikově neutrální, statutární orgán je rizikově averzní, a jeho počínání proto může dosáhnout rovněž vyššího výnosu. Vzhledem k subjektivizaci těchto faktorů může ale dojít ke sporu o riziko, k jehož rozhodnutí je příslušný pouze soud. Soud uzná statutární orgán odpovědným za nedostatečnou averzi k riziku a stanoví horní hranici rizikovosti k určení, zda dané obchodní rozhodnutí nebylo příliš rizikové.

Zákonnou oporu má tento postup v § 159 občanského zákoníku[14], který vymezuje pojem „péče řádného hospodáře". Ukládá tak členu statutárního orgánu povinnost jednat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. V definici dále pokračuje zákon o obchodních korporacích[15], podle kterého *„pečlivě a s potřebnými znalostmi jedná ten, kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace*". Ze souhrnu těchto definic lze usuzovat, že nová právní úprava tím pevně zakotvila minimální nároky stanovující řádný výkon funkce člena statutárního orgánu.

Dalším markantem, který zakotvení těchto standardů přináší, je promítnutí v zahraničních právních systémech hojně užívaného principu, tzv. „pravidla podnikatelského úsudku", neboli „business judgement rule" do českého právního prostředí. Jeho podstata spočívá v možnosti člena statutárního orgánu prokázat, že jednal v dobré víře informovaně, v obhajitelném zájmu společnosti a loajálně, a vyhnout se tak případné odpovědnosti za újmu společnosti[16]. Při posuzování takového jednání nejsou rozhodné nepříznivé ekonomické důsledky, které člen statutárního orgánu svým jednáním společnosti způsobil. Posuzování přiměřenosti podnikatelského úsudku se děje ve světle zásady, že jednání v podnikání je vždy rizikové a podstupování přiměřené míry rizika je ze strany statutárních orgánů žádoucí, či dokonce nutné k přežití na trhu.[17]

Podstata koncepce bussines judgement rule v USA je založena na skutečnosti, že objektivní posouzení porušení péče statutárního orgánu je složité, ne-li rovnou nemožné, a proto stanoví, že v určitých případech soud nebude do úsudku podnikatele zasahovat vůbec. Jde tedy spíše o standard soudního přezkumu, než samotné pravidlo chování. Příkladem může být jedno z rozhodovacích pravidel podnikatelského úsudku v jurisdikci státu Delaware, které stanoví, že *„soud nebude vznášet svůj vlastní názor na to co je či není řádným podnikatelským úsudkem, pokud statutární orgán jednal na informovaném základě, v dobré víře a v čestném přesvědčení, že tak činí v nejlepším zájmu korporace*".[18]

Pravidlo podnikatelského úsudku převzala řada právních systémů po celém světě a s menšími či většími rozdíly je přizpůsobila svému právnímu prostředí. Příkladem kontinentální úpravy může být užití pravidla bussines judgement rule v Německu. Zdejší legislativa stanovila koncepci podnikatelského úsudku pevné podmínky aplikace. Tyto podmínky se obvykle souhrnně označují jako „bussines judgement test" a jejich splnění či nesplnění určuje, zda se pravidlo podnikatelského úsudku použije. Mezi obvyklé podmínky patří: jednání v dobré víře, v zájmu korporace a na informovaném základě. Existují však i víceprvkové testy, které zahrnují třeba interesovanost člena statutárního orgánu na výsledku jednání nebo skutečnost, že jde o plýtvání zdroji společnosti.

Navzdory zahraničním úpravám, zakotvil však český zákon o obchodních korporacích tzv. „převrácené důkazní břemeno". Zatímco v zahraničí se při uplatnění tohoto pravidla obvykle předpokládá, že člen statutárního orgánu jednal s náležitou informovaností, loajálně a s přesvědčením, že jedná ve prospěch společnosti. Naši zákonodárci upravili toto důkazní břemeno obráceně. Je tedy povinností člena statutárního orgánu prokázat, že jednal s péčí řádného hospodáře, pokud soud nerozhodne, že to po něm nelze spravedlivě požadovat[19].

Spojitě upravuje zákon o obchodních korporacích i případnou odpovědnost člena statutárního orgánu za újmu, kterou společnosti způsobil. *„Ten, kdo porušil povinnost péče řádného hospodáře, je povinen vydat obchodní korporaci prospěch, který v souvislosti s takovým svým jednáním získal*"[20].

Na tuto úpravu navazuje rovněž občanský zákoník[21], který zakotvuje přímou odpovědnost členů statutárního orgánu vůči třetím osobám. Stanovuje povinnost ručení celým svým majetkem za splnění závazků společnosti, pokud člen statutárního orgánu byl povinen nahradit společnosti škodu vzniklou v souvislosti s výkonem funkce, tuto škodu společnosti nenahradil a třetí osoba, věřitel se nemůže domoci plnění závazků na společnosti.

Závěr

Závěrem lze tedy shrnout, že zkoumání přiměřenosti ocenění goodwillu závodu je před uskutečněním samotné koupě téměř nemožné. Vzhledem k této skutečnosti je i případné prokázání vzniku odpovědnosti člena statutárního orgánu za chybnou akviziční činnost tzv. „během na dlouhou trať“. Česká soudní praxe v současnosti neposkytuje dostatek vodítek pro stanovení přiměřenosti ocenění goodwillu. Je až s podivem, že doposud se akcionáři výrazněji nebránili rozhodnutím statutárních orgánů svých akciových společností, když se akviziční počin z rozhodnutí statutárů jevil jako nadhodnocený v důsledku nepřiměřeně vysoké ceny goodwillu. V takovém případě se akcionáři spoléhají pouze a jedině na věrohodnost znaleckého posudku. Při důvěře ve znalosti odborníků v oboru je však zapotřebí zachovávat také selský rozum. Pokud například podnik tak věhlasné a celosvětově uznávané společnosti, jako je *Coca-Cola*, vykazuje za uplynulý rok goodwill ve výši cca 14% podílu na celkové hodnotě aktiv společnosti[22], je zcela jistě nepřiměřené oceňovat goodwill průměrného českého závodu v řádu stovek či tisíců procent.

Česká legislativa poskytuje řadu prostředků, jak se „péči neřádného hospodáře“ bránit. Většinou se však uchyluje k přezkumu soudnímu. Tento postup je poměrně zdlouhavý a řeší problém až po okamžiku, kdy nastal. Zájmem akcionářů ale jistě je eliminovat již vznik problému. Proto nezbývá než doporučit obezřetnému akcionáři provedení preventivních opatření dovnitř společnosti. Právní řád poskytuje širokou možnost využití vnitřní normotvorby k zakotvení výkladových pravidel akceptovatelného poměru hodnoty goodwillu a podniku jako celku. Tato opatření lze vtělit do nejrůznějších interních dokumentů společnosti, jako jsou stanovy, statuty, rozhodnutí valné hromady a v neposlední řadě formulovat specifickou odpovědnost člena statutárního orgánu ve smlouvě o výkonu funkce.

JUDr. Jaroslav Novák, Ph.D.,
partner

Mgr. Martina Barbaričová,

advokátní koncipientka

TOMAN, DEVÁTÝ & PARTNEŘI advokátní kancelář, s. r. o.

Trojanova 12
120 00 Praha 2

Tel.: +420 224 918 490
Fax: +420 224 920 468
e-mail: ak@iustitia.cz

---

[1] Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví
[2] § 6 odst. 2 písm. d) vyhlášky č. 500/2002 Sb.
[3] 563/1991 Sb., o účetnictví
[4] Nařízení Komise (ES) č. 1126/2008, kterým se přijímají některé mezinárodní účetní standardy v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002
[5] IFRS 3
[6] § 2174 a násl. Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
[7] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
[8] § 6 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
[9] § 24 odst. 3 písm. a) zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví
[10] Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku
[11] § 24 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku
[12] § 24 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku
[13] VOMÁČKOVÁ, H. Účetnictví akvizicí, fúzí a jiných vlastnických transakcí: (vyšší účetnictví). 2. vyd., výrazně přeprac. a aktualiz. Praha: BOVA POLYGON, 2004, 500 s. ISBN 80-7273-108-4.
[14] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
[15] § 51 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech
[16] § 52 odst. 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech
[17] KOŽIAK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku v návrhu zákona o obchodních korporacích (a zahraničních právních úpravách), Obchodněprávní revue 4/2012
[18] Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN (číslo dle sekce) ISBN 978-80-210-5911-5 (soubor) 9788021047334. Dostupné na www, k dispozici >>> zde.
[19] § 52 odst. 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech
[20] § 53 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech
[21] § 159 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
[22] Dostupné na www, k dispozici >>> zde.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Protokol o předání díla jako podmínka zaplacení jeho ceny a k možné změně soudní praxe
- Rozsáhlá novela rodinného práva účinná od 1.1.2026

- Judikatura: smluvní sjednání prekluzivní lhůty je obecně platné (FIDIC)
- Civilněprávní prostředky ochrany při koupi falzifikátu
- Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů
- Konec zákonné koncentrace řízení? Návrh Nejvyššího soudu před Ústavním soudem
- Soudní poplatky v řízení o rozvodu manželství a úpravy poměrů k nezletilému dítěti po tzv. rozvodové novele
- Imise ve stavebním řízení aneb kde končí veřejný zájem a začíná soukromé právo?
- Užívání prostoru nad pozemkem třetí osobou
- Přístup k nemovitosti přes pozemek třetí osoby
- PŘEHLEDNĚ: Jak funguje předkládání plné moci? Postačí soudu jen její „fotokopie“? Aneb vývoj právní úpravy požadavků na plnou moc v našem právním systému.